

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Факультет (інститут) географічний

Кафедра фізичної географії

СИЛАБУС
нормативного освітнього компонента

**Навчальна польова комплексна практика з геоморфології,
грунтознавства, біогеографії та ландшафтознавства**
(назва освітнього компонента)

рівень вищої освіти бакалавр
спеціальність 014.07 Середня освіта (Географія)
(шифр і назва спеціальності)
освітньо-професійна програма Середня освіта. Географія. Економіка
(назва освітньо-професійної програми)

Луцьк – 2023

Силабус обов'язкового освітнього компонента “Навчальна польова комплексна практика з геоморфології, ґрунтознавства, біогеографії та ландшафтознавства”, першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, галузі знань 01 Освіта / Педагогіка, спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія), за освітньою програмою “Середня освіта. Географія. Економіка”.

Розробник: Міщенко О. В., доцент кафедри фізичної географії, кандидат географічних наук, доцент кафедри географії (ПП, посада, науковий ступінь, вчене звання)

Погоджено

Гарант освітньо-професійної програми:

Ткачук Н. М.

Силабус освітнього компонента затверджено на засіданні кафедри фізичної географії

Протокол № 1 від 29 серпня 2023 р.

Завідувач кафедри:

(Фесюк В. О.)

I. Опис освітнього компонента

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма, освітній рівень	Характеристика освітнього компонента
Денна (очна) форма навчання	Галузь знань: “01 Освіта/ Педагогіка” Спеціальність: “014 Середня освіта. Географія” Освітньо-професійна програма (Спеціалізація): “Середня освіта. Географія. Економіка” перший (бакалаврський) рівень вищої освіти	Нормативний
Кількість годин/кредитів <u>90/3</u>		Рік навчання <u> 2 </u>
ІНДЗ: <u>є/немає</u>		Семестр <u> 4 </u>
		Лекції <u> </u> год.
		Практичні (семінарські) <u> </u> год.
		Самостійна робота <u> 84 </u> год.
		Консультації <u> 6 </u> год.
		Форма контролю: залік
Мова навчання		

II. Інформація про викладача (- ів)

ППІ   Петлін Валерій Миколайович
 Науковий ступінь   доктор географічних наук
 Вчене звання   професор кафедри географії
 Посада   професор кафедри фізичної географії
 Контактна інформація (електронна адреса Valerii.Petlin@vnu.edu.ua).
 Дні занять (посилання на електронний розклад <http://194.44.187.20/cgi-bin/timetable.cgi?n=700>).

ППІ   Міщенко Олена Віталіївна
 Науковий ступінь   кандидат географічних наук
 Вчене звання   доцент кафедри географії
 Посада   доцент кафедри фізичної географії
 Контактна інформація (електронна адреса mischenko.olena@vnu.edu.ua).
 Дні занять (посилання на електронний розклад <http://194.44.187.20/cgi-bin/timetable.cgi?n=700>).

ППІ   Полянський Сергій Володимирович
 Науковий ступінь   кандидат географічних наук
 Вчене звання   доцент кафедри фізичної географії
 Посада   доцент кафедри фізичної географії
 Контактна інформація (електронна адреса polianskyi.serhiy@vnu.edu.ua).
 Дні занять (посилання на електронний розклад <http://194.44.187.20/cgi-bin/timetable.cgi?n=700>).

III. Опис освітнього компонента

1. Анотація курсу

Практика спрямована на навчання методів комплексних досліджень водних геосистем і формування навичок і вмінь їх застосування, що будуть необхідні для подальшої праці.

Організація та методичне забезпечення навчальної професійно-орієнтованої практики здійснюється відповідно до вимог Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України, Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», Положення про проведення практики студентів Волинського національного університету імені Лесі Українки. Програма та силабус навчальної професійно-орієнтованої практики та методичні вказівки є основними навчально-методичними документами, згідно з якими здійснюються організаційні заходи та визначається зміст безпосередньо окремих видів занять навчальної практики студентів.

2. Пререквізити.

– загальне землезнавство (здатність застосовувати знання і розуміння про географічну оболонку як планетарний природний комплекс або глобальну геосистему в цілому у найбільш загальних рисах її речовинного складу, наскрізних процесів інших загальних ознак)

– геологія (здатність характеризувати склад, будову, рухи та історію розвитку Землі, а також розміщення корисних копалин);

– геоморфологія та палеогеографія (здатність застосовувати знання і розуміння основних характеристик рельєфу земної поверхні, його походження, історію розвитку, сучасну будову (морфологію), процеси, що відбуваються за його участі (динаміку рельєфу) з метою наступного використання відкритих законів та закономірностей у практичній діяльності людини із облаштування географічного простору;

– ґрунтознавство з основами географії ґрунтів (здатність визначати генезис ґрунтів (тобто походження та утворення), будову, склад та властивості ґрунтів; сформулювати уявлення про закономірності географічного поширення ґрунтів, про утворення та розвиток родючості ґрунту, як найважливішої його властивості);

– гідрологія (знання природних вод Землі та гідрологічних процесів);

– метеорологія та кліматологія (здатність до розуміння закономірностей розвитку і протікання фізичних процесів в атмосфері, їх зв'язок з природними процесами інших геосфер);

– ландшафтна екологія (здатність виявляти закономірності диференціації географічної оболонки та ієрархією природних територіальних комплексів, визначення екологічного стану ландшафтів, вміння розробляти рішення щодо раціонального та збалансованого використання територіальних систем різного генезису).

Постреквізити

Фізична географія України, фізична географія материків і океанів, географічне моделювання і прогнозування.

Мета і завдання освітнього компонента.

Основна мета цієї практики – це закріплення та поглиблення теоретичних знань про взаємозв'язок та взаємообумовленність між компонентами геосистем (ландшафтів) на

регіональному та локальному рівнях організації епігеосфери, а також вивчення наслідків (проявів) зональних та азональних закономірностей в конкретних польових умовах.

3. Компетентності і результати навчання.

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, до застосування знань у практичних ситуаціях.

ЗК2. Знання й розуміння предметної області та професійної діяльності.

ЗК3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово, до комунікації іноземною мовою за предметною спеціальністю.

ЗК4. Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук, аналіз та обробку інформації з різних джерел, ефективно використовувати цифрові ресурси та технології в освітньому процесі.

ЗК5. Здатність діяти автономно, приймати обґрунтовані рішення у професійній діяльності і відповідати за їх виконання, діяти відповідально і свідомо на основі чинного законодавства та етичних міркувань (мотивів).

ЗК6. Здатність до міжособистісної взаємодії та роботи у команді у сфері професійної діяльності, спілкування з представниками інших професійних груп різного рівня

ЗК8. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та значення у розвитку суспільства, техніки і технологій.

ЗК9. Здатність зберігати особисте фізичне та психічне здоров'я, вести здоровий спосіб життя, керувати власними емоційними станами; конструктивно та безпечно взаємодіяти з учасниками освітнього процесу, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку.

Фахові компетентності (ФК)

ФК1. Здатність перенесення системи наукових знань у професійну діяльність та в площину навчального предмету.

ФК2. Здатність забезпечувати навчання учнів державною мовою; формувати та розвивати їх мовно-комунікативні уміння і навички в області предметної спеціальності.

ФК4. Здатність формувати і розвивати в учнів ключові та предметні компетентності засобами навчального предмету та інтегрованого навчання; формувати в них ціннісне ставлення, розвивати критичне мислення.

ФК6. Здатність до формування колективу учнів; знаходження ефективних шляхів мотивації їх до саморозвитку (самовизначення, зацікавлення, усвідомленого ставлення до навчання); спрямування на прогрес і досягнення з урахуванням здібностей та інтересів кожного з них.

ФК7. Здатність до здійснення професійної діяльності з дотриманням вимог законодавства щодо охорони життя й здоров'я учнів (зокрема з особливими освітніми потребами); використання здоров'язбережувальних технологій під час освітнього процесу

Предметні компетентності (ПК)

ПК1. Здатність усвідомлювати сутність взаємозв'язків між природним середовищем і людиною, розуміти та пояснювати стратегію сталого розвитку людства.

ПК2. Здатність доцільно і критично використовувати географічні та економічні поняття, концепції, парадигми, теорії, ідеї, принципи для пояснення письмовими, усними та візуальними засобами географічних явищ і соціально-економічних процесів на різних просторових рівнях (глобальному, регіональному, державному, локальному).

ПК3. Здатність застосовувати базові знання з природничих та суспільних наук у навчанні та професійній діяльності при вивченні Землі (світу), материків і океанів, України.

ПК4. Здатність розуміти та пояснювати особливості природних компонентів і об'єктів у сферах географічної оболонки, взаємозв'язки в ландшафтах.

ПК8. Здатність реалізовувати краєзнавчий підхід на уроках географії, у позакласній і позашкільній роботі з учнівською молоддю.

Програмні результати навчання (РН, ПРН)

РН2. Демонструє вміння навчати учнів державною мовою; формувати та розвивати їх мовно-комунікативні уміння і навички засобами навчального предмету та інтегрованого навчання.

РН3. Називає і аналізує методи цілепокладання, планування та проєктування процесів навчання і виховання учнів на основі компетентнісного підходу з урахуванням їх освітніх потреб; класифікує форми, методи і засоби навчання предмету в закладах загальної середньої освіти.

РН5. *Вибирає* відповідні форми та методи виховання учнів на уроках і в позакласній роботі; *аналізує* динаміку особистісного розвитку учнів, *визначає* ефективні шляхи їх мотивації до саморозвитку та спрямування на прогрес і досягнення з урахуванням здібностей та інтересів кожного з них.

РН6. *Називає і пояснює* принципи проєктування психологічно безпечного й комфортного освітнього середовища з дотриманням вимог законодавства щодо охорони життя й здоров'я учнів (зокрема з особливими освітніми потребами), технології здоров'язбереження під час освітнього процесу, способи запобігання та протидії булінгу і налагодження ефективної співпраці з учнями та їх батьками.

РН7. *Демонструє* знання основ фундаментальних і прикладних наук (відповідно до предметної спеціальності), *оперує* базовими категоріями та поняттями предметної області спеціальності.

РН8. *Генерує* обґрунтовані думки в галузі професійних знань як для фахівців, так і для широкого загалу державною та іноземною мовами.

РН9. *Застосовує* сучасні інформаційно-комунікаційні та цифрові технології у професійній діяльності.

РН10. *Демонструє* володіння сучасними технологіями пошуку наукової інформації для самоосвіти та застосування її у професійній діяльності.

РН11. *Виявляє* навички роботи в команді, адаптації та дії у новій ситуації, *пояснює* необхідність забезпечення рівних можливостей і дотримання гендерного паритету у професійній діяльності.

РН12. *Аналізує* власну педагогічну діяльність та її результати, *здійснює* об'єктивну самооцінку і самокорекцію своїх професійних якостей.

РН13. *Демонструє* знання основних положень нормативно-правових документів щодо професійної діяльності, обґрунтовує необхідність використання інструментів демократичної правової держави у професійній та громадській діяльності та прийняття рішень на засадах поваги до прав і свобод людини в Україні.

ПРН 1. *Знає* та *розуміє* основні концепції, парадигми, теорії та загальну структуру географії, економіки предмет їх дослідження, місце і зв'язки в системі наук, етапи історії розвитку географічної та економічної науки.

ПРН 2. *Пояснює* просторову диференціацію географічної оболонки і географічного середовища на глобальному, регіональному та локальному територіальних рівнях.

ПРН 3. *Описує* основні механізми функціонування природних і суспільних територіальних комплексів, окремих їхніх компонентів, класифікує зв'язки й залежності між компонентами, знає причини, перебіг і наслідки процесів, що відбуваються в них.

ПРН 4. *Пояснює* зміни, які відбуваються в географічному середовищі під впливом природних і антропогенних чинників, *формулює* наслідки й детермінанти в контексті концепції сталого розвитку людства.

ПРН 5. *Формує* в учнів уміння користуватися географічною та картографічною мовою в навчальному процесі, застосовувати алгоритми користування друкованою і цифровою картографічною продукцією при характеристиці окремих географічних об'єктів і територій.

ПРН 6. Застосовує базовий поняттєвий, термінологічний, концептуальний апарат географії, економіки, теоретичні й емпіричні досягнення на рівні, що дозволяє інтерпретувати природно-географічні та суспільно-географічні, економічні явища і процеси, пов'язувати й порівнювати різні погляди на проблемні питання сучасної географії, економіки.

ПРН 7. Уміє характеризувати природні регіони, ландшафти й біогеоценози, пояснювати їхні особливості та взаємозв'язки, сформовані географічним положенням й іншими географічними чинниками (зокрема під час навчальних польових практик).

ПРН 9. Характеризує і оцінює природні умови і ресурси, населення та господарство України, її роль і місце в сучасних суспільно-географічних процесах у світі; знає і розуміє географічні особливості свого адміністративного регіону.

ПРН 10. Знає, розуміє і демонструє здатність реалізовувати теоретичні й методичні засади навчання географії, економіки, підприємництва та фінансової грамотності для виконання освітньої програми закладів загальної середньої освіти.

ПРН 12. Дотримується сам під час польових навчальних практик та формує відповідальне ставлення учнів до природи, повагу до культурних цінностей і традицій місцевого населення під час екскурсій, походів і експедицій з учнівською молоддю.

4. Структура освітнього компонента.

Етапи	Зміст, основні завдання, тривалість
Підготовчий	Під час підготовчого етапу студентів знайомлять із завданнями практики, з програмою та методикою проведення комплексних фізико – географічних досліджень, вивченням природних умов території за літературними та фондовими джерелами, складанням бібліографії, підготовкою топооснови, опрацюванням (доопрацюванням) навчально – методичних посібників по польових практиках з галузевих географічних дисциплін, підготовкою спорядження до польових робіт, вивченням місця проведення стаціонарних досліджень з метою здійснення ландшафтної зйомки та визначення природно – територіальних комплексів (4 год.)
Польовий	Розпочинається цей період з рекогносцировки території, де здійснюється екскурсія та знайомство студентів з загальною структурою ландшафтів в межах досліджуваної території. Під час екскурсії студенти звіряють топографічну карту з натурою в полі та вперше знайомляться з попередньою структурою ПТК на вибраних ключових ділянках. Вивчається природоохоронна водна мережа досліджуваної території (40 год.)
Камеральний період	Завершальним етапом польових фізико-географічних досліджень є камеральний період, під час якого здійснюють такі роботи : 1. Опрацьовують зібраний матеріал, тобто здійснюють його аналіз і синтез. 2. Завершують складання та побудову картографічного матеріалу . 3. Побудова ландшафтного профілю 4. Складання та оформлення звіту (40 год.).

5. Завдання для самостійного опрацювання.

Самостійна робота виконується бригадою, яка формується перед початком практики (5-6 чоловік). Її обсяг 25-30 сторінок рукописного тексту на аркушах формату А-4, переплетених або поданих у файлової папці. У роботі мають бути представлені такі структурні частини:

титульна сторінка, оформлена за стандартними вимогами, зміст, вступ із обґрунтуванням структури роботи, основна частина, висновки, список використаних джерел, додатки. Обов'язковою складовою роботи є ландшафтна характеристика досліджуваної території, яка виконується за поданим нижче алгоритмом.

Алгоритм ландшафтно-ї характеристики території

Вступ (актуальність теми, об'єкт дослідження, мета і завдання. Коротка історична довідка. Географічне положення тощо).

Розділ 1 Геолого-геоморфологічна будова

1.1. Тектонічні структури

1.2. Четвертинні відклади (генезис, літологія)

1.3. Цінні геологічні об'єкти

1.4. Морфоскульптурні типи та форми рельєфу (денудаційні, ерозійні, акумулятивні, карстові та ін.)

1.5. Сучасні рельєфоутворюючі процеси

Розділ 2. Гідрокліматичні компоненти

2.1. Радіаційні чинники кліматотворення

2.2. Циркуляційні чинники формування клімату території

2.3. Особливості розподілу річних та сезонних кліматичних характеристик

2.4. Морфометричні характеристики основних річок

2.5. Антропогенний вплив на річки. небезпечні екологічні явища. Охорона річок

2.6. Основні морфометричні показники озер та водосховищ

2.7. Підземні води

Розділ 3. Ґрунтово-рослинний покрив і тваринний світ

3.1. Фактори формування та диференціації ґрунтового покриву, закономірності поширення (зональні й азональні). Висотна пояси́сть ґрунтів (у горах)

3.2. Господарське використання ґрунтів. Земельні ресурси

3.3. Типи рослинності (лісова, степова, лучна, болотна), закономірності поширення, їх характеристика. Типи лісу за умовами місцезростання.

3.4. Антропогенні зміни в рослинному покриві. Ступінь збереження природної рослинності. Рослинні ресурси. Важливі сільськогосподарські культури.

3.5. Фауністичний склад: ссавці, птахи, земноводні і плазуни, риби, їх приуроченість до природних комплексів.

Розділ 4 Ландшафтні комплекси.

4.1. Природно-територіальні комплекси (ПТК) та природно-антропогенні територіальні комплекси (ПАТК), фактори їх диференціації.

4.2. Характеристика ландшафтних місцевостей та їх урочищ (вододільні, схилів, долинно-терасові, днищ долин малих річок та ін.); ландшафтна структура території.

4.3. Охорона цінних природних комплексів

Розділ 5. Природокористування та оцінка екологічного стану території.

5.1. Види природокористування (агро-, лісо-, урбо-, рекреаційно- та ін.).

5.2. Антропогенне навантаження (забруднення). Антропогенна модифікованість ПТК.

5.3. Оцінка екологічного стану ландшафтних комплексів території.

5.4. Заходи щодо оптимізації ландшафтних комплексів території та охорони природи

IV. Політика оцінювання

Академічна добросовісність. виконані завдання студентів мають бути їх оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикавання джерел, списування, втручання в роботу інших осіб є прикладами можливої академічної недобросовісності. Виявлення ознак академічної недобросовісності в письмовій

роботі студента (звіті з практики) є підставою для її не зарахування, незалежно від масштабів плагіату чи обману.

Відвідування занять. Присутність студента на практиці є обов'язковим компонентом оцінювання. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, працевлаштування, міжнародне стажування) навчання може відбуватись в онлайн формі за погодженням із керівником практики.

Політика щодо дедлайнів та перескладання: Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (75% від можливої максимальної кількості балів за вид діяльності балів).

V. Підсумковий контроль

Зміст роботи, що оцінюється	Кількість балів
Теоретична підготовка - знання предмету; - володіння матеріалом під час проведення польових робіт	20
Психолого-педагогічна майстерність - педагогічний такт; - комунікабельність; - емпатійність; - не конфліктність тощо	5
Особистісні характеристики: - дисциплінованість під час проходження практики; - ініціативність; - самостійність; - професійна спрямованість; - іноваційність тощо	10
Оцінювання процесу проходження практики: - студент повинен знати порядок проведення польових досліджень; - визначати та називати ландшафтні фації; - визначати ступінь змінності ПТК; - визначати тип лісу досліджуваної території	20
Оцінювання звітної документації - звіт з навчальної професійно-орієнтованої практики; - гербарії зібраних рослин (визначені)	30
Оцінювання допоміжної документації стінгазета про проходження практики	5
Захист практики	10
Сума	100

VI. Шкала оцінювання

Оцінка в балах	Лінгвістична оцінка
90–100	Зараховано
82–89	

75–81	Незараховано (необхідне перескладання)
67–74	
60–66	
1–59	

VII. Рекомендована література та інтернет-ресурси

Методичне забезпечення курсу

1. Петлін В. М., Міщенко О. В., Полянський С. В., Тарасюк Н. А. Навчальна професійно-орієнтована практика: методичні рекомендації. Луцьк: Вежа-друк, 2020. 17 с.
2. Петлін В. М., Міщенко О. В. Прикладне ландшафтознавство: підручник: Вежа-друк, 2021. 328 с.

Основна література

1. Кукурудза С. І. Біогеографія: підручник: рекомендовано МОН України. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2006.
  2. Хільчевський В. К., Забокрицька М. Р., Кравчинський Р. Л., Чунарьов О. В. Основні засади управління якістю водних ресурсів та їхня охорона: навч. посібник / за ред. В. К. Хільчевського. К. : ВПЦ "Київський університет", 2015. 172 с.
  3. Петлін В. М. Методологія та методика ландшафтознавчих експериментальних досліджень: Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2009. 400 с.
  4. Польова практика з геоморфології: метод. вказівки [для студ. природничо-географічного факультету]/ [укл. В. В. Чайка]. Суми: Вид-во СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2010. 20 с.
- Аріон. О. В., Удовиченко В. В. Літня польова ґрунтознавчо-біогеографічна практика: навчально-методичний посібник. Київ: ВПЦ "Київський університет", 2011. 176 с.

Додаткова література

1. Ландшафтне планування в Україні / Л. Г. Руденко, Є. О. Маруняк, О. Г. Голубцов та ін.; під ред. Л. Г. Руденка. Київ: Реферат, 2014. 144 с.: іл.
2. Позняк С. П. Ґрунтознавство і географія ґрунтів. У двох частинах. Львів: ВЦ ЛНУ імені Івана Франка, 2007. 400 с.
3. Свириденко В. Є., Киричок Л. С., Бабіч О. Г. Практикум з лісівництва: Навчальний посібник. К.: Арістей, 2008. 416 с.